

УДК 327:327.5+321.7

<https://doi.org/10.34142/24130060.2023.26.1.02>

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНИМ ДЕМОКРАТІЯМ В УМОВАХ КРИЗИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

О.О. Безрук

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті проаналізовано похідні російсько-української війни, які стали факторами загрози сучасним демократіям.

Стверджується, що наявна криза або симптоми демонтажу світового порядку, маркером яких, зокрема виступає російсько-українська війна, формує абсолютно нові виклики для сучасних демократій у XXI ст. та окреслює фронтір між демократіями та автократіями. Неспроможність міжнародної системи безпеки ефективно впливати на агресивні країни, що прагнуть переформувати існуючі норми міжнародного устрою, зокрема, використовуючи пряму агресію, сприяла виникненню низки ситуацій, які загрожують стійкому стабільному розвитку демократичних країн. Серед означених ситуацій: формування авторитарної коаліції, чисельна перевага недемократичних країн над демократичними, ядерний чинник, «п'яті колонії», економічні зв'язки демократій та автократій, намагання обмеження впливу США у Європі, відсутність стратегічних цілей з боку колективного Заходу щодо РФ, необхідність мілітаризації «демократичного плацдарму» та їхніх союзників.

Ключові слова: російсько-українська війна, світовий порядок, конфлікт, демократія, автократія, авторитаризм, ядерна зброя, агресія, коаліція, стратегічні цілі.

THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR AS A CHALLENGE TO MODERN DEMOCRACIES IN THE CONDITIONS OF THE CRISIS OF THE WORLD ORDER

O. Bezruk

The article analyzes the derivatives of the Russian-Ukrainian war, which became factors of threat to modern democracies.

It is noted that the case of the Russian-Ukrainian war acquires specificity in the mentioned context, because this conflict: 1) poses a threat to the countries of European democracy because it is taking place on the eastern borders of the EU; 2) a scenario of confrontation between nuclear and non-nuclear states is being implemented; 3) traditional and innovative methods of warfare are combined in the war; 4) the Russians carry out openly genocidal practices against the Ukrainian civilian population, including in the occupied territories and prisoners of war; 5) the Russians violate the customs of waging war, which are prescribed in international agreements and conventions, which also proves the crisis (or dismantling) of the world order.

It is argued that the existing crisis or symptoms of the dismantling of the world order, the marker of which is, in particular, the Russian-Ukrainian war, creates completely new challenges for modern democracies in the 21st century. and outlines the frontier between democracies and autocracies. The inability of the international security system to effectively influence aggressive countries seeking to reshape the existing norms of the international system, in particular, using

direct aggression, contributed to the emergence of a number of situations that threaten the sustainable development of democratic countries. Among the specified situations: the formation of an authoritarian coalition, the numerical superiority of non-democratic countries over democratic ones, the nuclear factor, "fifth columns", economic ties between democracies and autocracies, efforts to limit the influence of the USA in Europe, the lack of strategic goals on the part of the collective West in relation to the Russian Federation, the need to militarize the "democratic bridgehead" and their allies.

Key words: Russian-Ukrainian war, world order, conflict, democracy, autocracy, authoritarianism, nuclear weapons, aggression, coalition, strategic goals.

Постановка проблеми. Очевидна криза сучасного світового устрою актуалізує питання перспективи подальшого формату співіснування демократій та недемократичних режимів. За перші двадцять років XXI ст. пережили фазу економічного зростання держави - геополітичні аутсайтери минулого століття (зокрема, Росія та Китай). Це сприяло поширенню в них реваншистських інтенцій, як серед політичного класу, так і серед населення. Відсутність дієвих механізмів впливу, (у т.ч. силових), на акторів-«реваншистів» з боку наднаціональних структур загострює міжнародну обстановку і підвищує рівень невизначеності та ризиків у світовій політиці так, що можна констатувати «клінічну смерть» світового порядку.

Російсько-українська війна, претензії на Тайвань з боку КНР, іранська проблема, північно-корейська диктатура, арабо-ізраїльський конфлікт – все це суттєві загрози світовій демократії. Позаяк, чисельність демократичних країн поступається чисельності недемократичних, першим вже варто звернути увагу на необхідність формування дієвої концепції безпеки в нових умовах. Сподівання на консенсусне співіснування демократій і автократій та конкуренцію лише в економічній сфері вже виявилось примарним. Світ стає більш жорстким та поступово повертається до «силової» парадигми міжнародної взаємодії.

Кейс російсько-української війни набуває специфічності у згаданому контексті, адже даний конфлікт: 1) становить загрозу країнам європейської демократії позаяк відбувається на східних кордонах ЄС; 2) реалізується сценарій протистояння між ядерною та неядерною державами; 3) у війні комбінуються традиційні та інноваційні методи ведення бойових дій;

4) росіянами здійснюється відверто геноцидна практика стосовно українського цивільного населення, в т. ч. на окупованих територіях та військовополонених; 5) росіяни порушують звичаї ведення війни, які прописані у міжнародних угодах та конвенціях, що також засвідчує кризу (або демонтаж) світового ладу.

Аналіз актуальних досліджень. Означена проблема є комплексною, яка включає в себе наступні компоненти: дослідження світового порядку, як системи більш менш збалансованого співіснування держав – основних політичних акторів, з подальшим виробленням стратегій щодо нівелювання актуальних загроз; аналіз стану і перспектив поширення демократії у світі та її комунікації з недемократичними режимами; дослідження каузальних, структурних та динамічних характеристик російсько-українського конфлікту, як складного системного процесу.

Теоретичним підґрунтям у дослідженні проблем світового порядку та афілійованих з ними питань війни, миру та безпеки можуть слугувати наукові праці таких класиків і дослідників як З. Бжезінський, Г. Кісінджер, Б. Бузан, Е. Люттвак, С. Гантінгтон, Е.-М. Слоттер, Дж. Най, М. ван Кревельд, Х. Булл, Дж. Соренсен, С. Гоффман, А. Хугвелт, Д. Дьюбек, Д. Ікенберрі, Р. Каган, М. Каплан, Р. Каплан, Е. Гаррелл, Г. Мюнклер.

Проблематика розвитку демократії, глобалізації та універсальних цінностей висвітлена у роботах західних та вітчизняних авторів Дж. Розенау, К. Аннана, С. Гантінгтона, Л. Даймонда, Т. Карозерса, Ф. Закарії, Ж. Блонделя, С. Бока, Ф. Фукуяма, Р. Кокса, В. Райніке, М. Угаарда, Д. Дьюдні, В. Кімлика, А. Колодій, С. Конончук, Г. Симон, М. Томенка, М. Чешкова, Н. Латигіної, Є. Головахи, І. Денисенко, Г. Куц та інших.

Дослідженню російсько-української війни присвячені наукові розвідки В. Горбуліна, І. Рущенко, С. Марко, М. Дорошка, В. Брехуненка, Ю. Фельштинського, М. Станчева, П. Гай-Нижника, С. Плохія, Ю. Фішела, М. Едела, Г. Хана та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Мета статті полягає у аналізі російсько-української війни як значущого виклику для сучасних демократій Європи та західної цивілізації у цілому та виявленні додаткових факторів-ситуацій, якими вона (війна) супроводжується.

Виклад основного матеріалу. Широкомасштабне російське вторгнення в Україну, яке розпочалося в лютому 2022 року ознаменувало не лише початок «гарячої» фази російсько-української війни (де-факто Росія (РФ) вела гібридну війну проти України починаючи з 1991 року), але й певні процеси ерозії в архітектурі існуючого світового порядку, що встановився після завершення «холодної війни» та розпаду комуністичного табору. Агресія проти України – перший масштабний конфлікт у Європі в ХХІ столітті – який демонструє наміри РФ переглянути «правила гри» у світовій політиці та перекроїти мапу так званого пострадянського простору, принаймні, на початковому етапі. Означені цілі не є секретом кремлівського керівництва. Претензії на ревізію світового устрою були оголошені російським диктатором на виступі в Мюнхені ще у 2007 році. Необхідність відновлення російського імперського контролю над колишніми республіками СРСР – зазначена в роботах та публічних обговореннях низки кремлівських ідеологів В. Суркова, О. Дугіна, Т. Сергєйцева та інших. Зокрема, розробка та застосування концепції «руського миру», як інструменту гібридної війни та ідеологічного обґрунтування претензій на території суверенних держав, де мешкає російськомовне населення, належить відповідно П. Щедровицькому та В. Суркову.

Звісно, що країнам демократичного світу можна було б не дуже перейматися агресивною політикою Росії щодо колишніх республік СРСР та обмежитися санкційними заходами, (як це відбулося, наприклад, у 2014 році після анексії Криму та фактичного відторгнення частини території Сходу України, або у 2008 році після війни проти суверенної Грузії (Сакартвело)), але дії агресора загрожують міжнародній безпеці в цілому та існуванню демократичних режимів зокрема. Окрім того, згадуючи відомий історичний

прецедент – політика умиротворення практично не дає довготривалих результатів, позаяк нападник лише посилює агресію, відчувши відсутність спротиву.

Загалом, слід зауважити, що РФ є ініціатором та учасницею значної кількості збройних конфліктів, які тривали на теренах колишнього СРСР з початку 1990-х років – Придністров'я (Молдова), грузино-абхазька війна, громадянська війна у Таджикистані, вірмено-азербайджанський конфлікт (Нагірний Карабах). Паралельно РФ активно втручалась у внутрішню та зовнішню політику цих країн, використовуючи прямі та гібридні методи тиску, зокрема з метою блокування або гальмування процесів демократизації у згаданих республіках. Можна згадати і підтримку, яку Росія надавала режиму С. Мілошевича у Сербії, намагаючись впливати на політичні процеси в Європі.

РФ фактично демонструвала і демонструє абсолютну зневагу до основних принципів міжнародного права – територіальної цілісності, національного суверенітету, прав людини, - виступаючи по суті державою-ревізіоністом постбіполярного світового устрою, при цьому залишаючись членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН). Остаточо з'ясувалося, що ООН не має важелів впливу щодо агресивних дій держави-учасниці Ради Безпеки. Такий парадокс демонструє дисфункцію системи міжнародної безпеки, що дозволяє зробити попередній висновок про тенденції демонтажу світового ладу. Слід прийняти до уваги, що тектонічним змінам у системі міжнародних відносин передують війна, тому агресія проти України свідчить про те, що світ досяг чергової точки напруженості й ризику глобальної війни значно зростають. На думку американського історика та політолога Ю. Фельштинського, Третя Світова війна вже почалася (Felshtynskiy ta Stanchev, 2015).

Події 2022 року призвели не лише до встановлення лінії фронту між РФ та Україною, вони прокреслили також умовну лінію зіткнення між демократією та авторитаризмом, тому перед сучасними країнами вільного

світу постає виклик, який стосується загрози поширення авторитаризму (тоталітаризму), за відсутності потужної консолідованої реакції сил демократії. Ситуація ускладнюється низкою додаткових факторів (ситуацій) на яких необхідно зупинитися окремо. Серед них – ті, що передували конфлікту між РФ та Україною, а також ті, що стали похідними його (конфлікту) розвитку:

1. Очевидне формування коаліції авторитарних (тоталітарних) держав. У своїй фундаментальній роботі «Велика шахівниця» (1997) Зб. Бжезінський зауважує наступне: «Потенційно найнебезпечнішим сценарієм було б велике згрупування Китаю, Росії і, можливо, Ірану як «антигегемоністичної» коаліції, яку об'єднувала б не ідеологія, а зібрані до купи «образи»» (Bzhezinskyi, 2000, s. 55).

РФ, Білорусь, Іран (ІРІ), Північна Корея при негласній підтримці Китаю (КНР). У всіх країнах стабільно функціонують диктаторські режими різних модифікацій: чекістсько-мафіозний з елементами персоналістського – у Росії (Felshtynskyi та Popov, 2022); Білорусь та Північна Корея – персоналістські диктатури; ІРІ та КНР – колективні диктатури.

Білорусь знаходиться у прямій залежності від РФ. Її територія вже використовується для ведення війни проти України та створення джерела напруженості на кордоні з ЄС.

Іран, який веде проксі-війну проти Ізраїлю, зацікавлений у конфлікті в Європі, (як і РФ – у конфлікті на Близькому Сході), позаяк це деконцентрує увагу і допомогу об'єктам агресії з боку західних партнерів.

Північно-корейський режим виступає ситуативним союзником РФ та є проміжною ланкою для постачання китайської допомоги РФ.

Китай з територіальними претензіями щодо Тайваню, також прагне ревізії світового порядку, але, виходячи з традицій китайської зовнішньої політики, скоріше за все, до останнього моменту буде намагатися уникати відкритої участі у коаліції при цьому надаючи неофіційну підтримку РФ і зберігаючи статус-кво з країнами Заходу.

В цілому означена коаліція являє собою загрозу через значний обсяг мобілізаційних (демографічних) ресурсів, звичайного озброєння та зброї масового знищення, недотримання міжнародних правил ведення війни (поки що мова йде про РФ та ХАМАС, які підтримуються Іраном), можливостей часткового уникнення санкційного впливу з боку міжнародного співтовариства, застосування терористичних методів ведення конфлікту.

2. Кількість недемократичних країн перевищує кількість демократій.

Серед 195 держав Freedom House відносить до категорії «вільних» 85 (2021) (Freedomhouse, 2021), тобто менше половини сучасних держав функціонують на демократичних принципах. Слід враховувати, що до цього переліку входять країни, які мають демократичні інститути при відсутності усталених демократичних традицій або режими перехідної демократії. Їхні зовнішньополітичні та ціннісні орієнтири не є однозначними. Навіть деякі країни-члени Європейського Союзу демонструють відверто проросійську орієнтацію.

Окрім того, «у кожному регіоні світу демократія зазнає нападів з боку популістських лідерів і груп, які відкидають плюралізм і вимагають необмежену владу для просування конкретних інтересів своїх прихильників, зазвичай за рахунок меншин та інших передбачуваних ворогів» (Freedomhouse, 2022).

Що стосується країн, які не вважаються демократіями, очевидно, що їхня стратегія базується на принципах реал-політик, тому підтримка тієї або іншої сторони залежатиме від низки різномірних факторів, зокрема, економічних.

3. Ядерна зброя виступає значущим чинником наростаючого конфлікту. Ядерний статус РФ змушує Україну та її партнерів обережно підходити до питання переносу бойових дій на територію країни-агресора та обмежуватися точковими ударами по об'єктах військової інфраструктури. В той час, як Росія веде терористичну повітряну війну проти цивільного

населення України, намагаючись нанести неприйнятної шкоди, зокрема, соціальній інфраструктурі.

Ядерний шантаж використовується як інструмент політичного впливу на союзників України та міжнародне співтовариство у цілому. Разом з тим, неможливо стверджувати зі 100% вірогідністю, що ядерна зброя **буде** або **не буде** застосована Росією під час конфлікту.

За інформацією SIPRI наявність ядерної зброї (ядерні боєголовки) у країнах «авторитарної» коаліції на 2023 рік оцінюється наступним чином: Росія – 5 889 (з них готові до використання 4489), Китай – 410 (410), Північна Корея – 30 (Chas.News, 2023).

4. Наявність у демократичних країнах груп впливу, які представляють інтереси автократій. Так звана «п'ята колона» становить загрозу національній безпеці демократичних держав. Наприклад, тактика використання «п'ятої колони» була апробована Росією у 2014 році, як елемент стратегії гібридної війни. Детально цей механізм описано у науковій монографії І.П. Руценка «Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога».

По суті «п'ята колона» являє собою агентуру держави-агресора на території країни-об'єкта агресії. Елементами «п'ятої колони» можуть виступати етнічні та релігійні меншини, представники бізнес-структур, корумповані політики та високопосадовці, кримінальні елементи тощо.

Загальновідомо, що за часів існування СРСР і після його розпаду радянські (згодом – російські) спецслужби активно працювали над створенням власної агентури за кордоном, зокрема, у країнах Європи. Тому чекістський режим, який було встановлено в РФ у 1999 році, мав і має можливість активно використовувати «п'яту колону» задля розхитування ситуації в країнах імовірного противника з метою відволікання уваги від магістральних напрямів розвитку збройного конфлікту.

5. Економічні зв'язки демократій з автократіями є суттєвим важелем впливу. Однією із суперечностей демократії виступає визнання та активне

співробітництво країн Заходу з недемократичними (авторитарними) режимами (Romandash, 2015). Розвиток економічних зв'язків між демократіями та автократіями є частиною політичної реальності глобального світу, перетворюючи економіку на важіль політики. Тому, з одного боку, наприклад, важко переоцінити китайський економічний фактор в умовах підвищення рівня конфліктогенності в світі, але, з іншої сторони – китайська економіка глибоко взаємозалежна з економіками Заходу, що дозволяє використовувати означену особливість як важіль впливу на китайську автократію.

Разом із тим, у випадку виходу російсько-українського конфлікту за межі України, західним демократіям доведеться зробити ціннісний вибір між економічними профітами з автократіями та власною екзистенційною безпекою.

6. Намагання частини європейських еліт обмежити «вплив» США у Європі. Союзницькі відносини США та ЄС, зокрема, у сфері безпеки, є запорукою збереження та зміцнення «демократичного плацдарму» (категорія Зб. Бжезінського). Тому деякі спроби РФ визначати ці відносини як диктат з боку США, беруться на озброєння окремими політичними силами у Європі з метою послаблення зв'язків між США та Європою.

7. Неконкретність або відсутність стратегічних цілей щодо Росії, як локомотиву конфлікту, з боку колективного Заходу. Очевидно, що саме РФ, як ініціатор війни у Європі, виступає, певним орієнтиром для учасників «авторитарної» коаліції в тому сенсі, що якби Росії вдалося знищити українську державність і зберегти контроль над захопленими територіями, то це б продемонструвало нездатність демократичного світу захистити міжнародне право і, можливо, спонукало Китай до більш рішучих дій по анексії Тайваню, (Ірану стосовно Ізраїлю, Північної Кореї проти Південної), адже ліквідація суверенітету держави може слугувати прецедентом для перегляду державних кордонів для світових акторів та їхніх коаліцій. Саме тому напрацювання стратегії боротьби проти РФ, як порушника

міжнародного права, є важливим для збереження міжнародного устрою, заснованого на демократичних принципах. Вороги демократії мають розуміти, що у випадку агресії вони отримають системну, консолідовану відсіч, що означає актуалізацію парадигми неореалізму для країн демократичного світу.

Як справедливо зазначає М. Удугов: «...вже сьогодні має існувати надзвичайний антикризовий план встановлення у Москві міжнародної адміністрації, введення спеціальних військ на об'єкти підвищеної небезпеки, ізоляції найбільш одіозних військових та політичних фігур» (Uduhov, 2022).

8. Необхідність мілітаризації суспільств та збільшення темпів озброєння демократичних держав. Означена ситуація стосується як України, так і країни ЄС. Враховуючи потенціал держави-агресора та його партнерів, необхідно зосередити зусилля на вирішенні проблем озброєнь та підготовки суспільств до переходу на «рейки» мілітаризації. Сучасні демократії мають надати дозвіл на вільне придбання зброї власним громадянам. Це диктується тими тектонічними змінами, що вже відбулася з системою міжнародної безпеки, а точніше – її абсолютною деградацією.

Окрім того, інтенсивність російсько-українського конфлікту, а також обсяги витрат боєприпасів та озброєнь за одиницю часу є приводом для осмислення необхідності збільшення видатків на військове виробництво та посилення промислових потужностей, у т.ч. за рахунок скорочення соціальних преференцій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Важливими кроками, щодо відповідей на виклики сучасним демократіям є необхідність усвідомлення дисфункції міжнародних структур, що забезпечують світовий порядок, консолідація та мілітаризація держав колективного Заходу та їхніх союзників. Необхідно зауважити: ризики відкату до панування автократії, де права людини і загальнодемократичні цінності можуть бути втрачені за стислий період часу, суттєво збільшуються.

Міжнародне співтовариство в цілому і, зокрема, західні партнери України, мають виходити з тих позицій, що вести діалог з чекістсько-мафіозною державою на базі ціннісних установок не є можливим. Очевидно, що керівництво РФ розуміє лише силовий підхід, позаяк діє та оцінює ситуацію саме у такій парадигмі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бжезінський, З. 2000. *Велика шахівниця*. Львів-Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
2. Романдаш, А., 2015. *Захід переживає ерозію демократії*. [online] (Останнє оновлення 23 Вересень 2015) Доступно: <http://zbruc.eu/node/41749> [Дата звернення 25 Січень 2023].
3. Удугов, М., 2022. *Ответственные страны должны быть готовы взять Россию под внешнее управление*. [online] (Останнє оновлення 23 Жовтень 2022) Доступно: <https://www.kavkazcenter.com/russ/content/2022/10/23/121086/movladi-udugov-otvetstvennye-strany-dolzhy-byt-gotovy-vzyat-rossiyu-pod-vneshnee-upravlenie.shtml> [Дата звернення 25 Січень 2023].
4. Фельштинський, Ю. та Попов В. 2022. *Від червоного терору до мафіозної держави*. Київ: Наш формат.
5. Фельштинський, Ю. та Станчев, С. 2015. *Третя світова війна: битва за Україну*. Київ: Наш формат.
6. Chas.News, 2023. *Напруга зростає: SIPRI опублікував новий звіт про ядерні арсенали країн світу*. [online] Доступно: <https://chas.news/news/napruga-zrostaе-sipri-opublikuvav-novii-zvit-pro-yaderni-arsenali-krain-svitu> [Дата звернення 23 Січень 2023].
7. Freedomhouse, 2021. *Країни перехідного періоду та узагальнені середні показники*. [online] Доступно: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/nations-transit/2021> [Дата звернення 23 Січень 2023].
8. Freedomhouse, 2022. *Democracies in Decline*. [online] Доступно: <https://freedomhouse.org/issues/democracies-decline> [Дата звернення 23 Січень 2023].

REFERENCES

1. Bzhezinskiy, Z. 2000. *Velyka shakhivnytsia*. Lviv-Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
2. Romandash, A., 2015. *Zakhid perezhyvaie eroziiu demokratii*. [online] (Ostannie onovlennia 23 Veresen 2015) Dostupno: <http://zbruc.eu/node/41749> [Data zvernennia 25 Sichen 2023].
3. Uduhov, M., 2022. *Otvetstvennye stranu dolzhnu but hotovu vziat Rossyiu pod vneshnee upravlenye*. [online] (Ostannie onovlennia 23 Zhovten 2022) Dostupno: <https://www.kavkazcenter.com/russ/content/2022/10/23/121086/movladi-udugov-otvetstvennye-strany-dolzhy-byt-gotovy-vzyat-rossiyu-pod-vneshnee-upravlenie.shtml> [Data zvernennia 25 Sichen 2023].
4. Felshtynskyi, Yu. ta Popov V. 2022. *Vid chervonoho teroru do mafioznoi derzhavy*. Kyiv: Nash format.
5. Felshtynskyi, Yu. ta Stanchev, S. 2015. *Tretia svitova viina: bytva za Ukrainu*. Kyiv: Nash format.
6. Chas.News, 2023. *Napruga zrostaie: SIPRI opublikuvav novyi zvit pro yaderni arsenaly krain svitu*. [online] Dostupno: <https://chas.news/news/napruga-zrostaе-sipri-opublikuvav-novii-zvit-pro-yaderni-arsenali-krain-svitu> [Data zvernennia 23 Sichen 2023].
7. Freedomhouse, 2021. *Krainy perekhidnoho periodu ta uzahalneni seredni pokaznyky*. [online] Dostupno: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/nations-transit/2021> [Data zvernennia 23 Sichen 2023].
8. Freedomhouse, 2022. *Democracies in Decline*. [online] Dostupno: <https://freedomhouse.org/issues/democracies-s-decline> [Data zvernennia 23 Sichen 2023].

Інформація про автора

Безрук Олександр Олександрович – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; e-mail: alex.bezruk@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4963-5707>.

Стаття надійшла до редакції: 07.03.2023 р.

Прийнята до друку: 28.03.2023 р.